

AQUA VITAE

2012, 15e jaargang nr. 1

INHOUDSOPGAVE

Colofon	2
Van de voorzitter	3
Lezingenprogramma voorjaar 2012 afdeling Betuwe	5
NGV Betuwe afgevaardigd in de Stichting Vrienden van het Regionaal Archief Rivierenland, <i>P.C. van Maanen</i>	6
Bigamie en vrouwenhandel. De wonderlijke levensloop van Geertrui van Alphen (Asch 1763 – Vreeswijk 1820), <i>J. Voorberg</i>	8
Wat een advertentie uit 1831 teweegbracht voor de bewoningsgeschiedenis van drie boerderijen in Heteren, <i>W. van de Westeringh</i>	27
Ongekende mogelijkheden voor genealogen bij het Streekarchief Bommelerwaard, <i>J.J.A. Buylinckx</i>	34
Afdeling Betuwe op Twitter, <i>J. Kuijntjes</i>	44
Omslag: Kaart Omgeving Buren, zie artikel Bigamie en vrouwenhandel.	

ISSN: 1879-7253

*Het overnemen van artikelen zonder toestemming van de redactie is niet toegestaan.
De inhoud van de artikelen is voor verantwoording van de auteur.*

Losse tijdschriften: € 1,20 per stuk.

Colofon

Zie afdelingswebsite: <http://betuwe.ngv.nl>

Van de voorzitter

Archief van Sinterklaas

Het is Sinterklaastijd, als ik dit stukje schrijf. Tegelijkertijd realiseer ik mij, dat deze man helaas niet echt bestaat. Voor ons als genealogen zie ik dat als een dubbele teleurstelling. Stelt u zich eens voor, dat deze man wel zou bestaan. U zou dan geen cadeautjes hoeven te kopen en geen gedichten hoeven te schrijven. Maar nog veel prettiger zou zijn, dat we als genealogen over een enorm archief zouden kunnen beschikken. De Zwarte Pieten zouden dan al vanaf de vroege Middeleeuwen de nukken en de belevenissen van onze voorouders hebben opgetekend. Wat zou dat een schitterende bron hebben opgeleverd!

Algemene Vergadering NGV

Zaterdag 26 november vond in Utrecht de Najaarsvergadering van de NGV plaats. Op de agenda stond de Begroting 2012. Het goede nieuws is, dat contributie ongewijzigd blijft en desondanks onze afdeling Betuwe in 2012 over een iets hoger budget kan beschikken. Deze gunstige ontwikkeling heeft ondermeer te maken met het feit, dat het ledenaantal stabiel is en zelfs weer naar de 10.000 lijkt te stijgen. Verder kan ik melden, dat de wiskundige Hans Duitgenius tot lid van het Hoofdbestuur is gekozen. Het Hoofdbestuur komt daardoor weer aardig op sterkte (nu 7 leden).

Op de agenda stond ook een voortgangsrapportage van de Stuurgroep 'NGV Op weg naar 2020'. Op dit moment wordt gewerkt aan een nieuwe opzet van de website van de NGV (betere toegankelijkheid) en aan een uniform systeem voor het digitaal doorzoeken van de collecties in het Verenigingscentrum (nu meerdere zoeksystemen). Verder wordt nagedacht over aanpassingen van ons blad Gens Nostra (frequentie, opmaak, lettergrootte, lettertype, samenvoegen met Heraldisch Tijdschrift e.d.). De huidige lettergrootte wordt als te klein ervaren, het lettertype als te druk en de regels als te lang. De frequentie zou omlaag kunnen, omdat de nieuwsberichten nu via de mail worden verspreid. Over de voorstellen tot verandering zijn nog geen besluiten genomen.

Nieuwe huisstijl

Tegenwoordig moet je qua huisstijl bij de tijd blijven. De NGV doet dat! Op de Algemene Vergadering van 26 november vond een onthulling plaats van een nieuwe huisstijl. Het NGV-logo is in een nieuw jasje gestoken. Leuk om te weten dat het dubbele kader van het nieuwe NGV-logo een diepere achtergrond heeft. Dit dubbele kader symboliseert ondermeer het omgaan met boekwerken. Zie blz. 4. Er is gekozen voor het lettertype Calibri. De grote koppen moeten voortaan in het lettertype Verdana. Deze lettertypen kennen geen schreefjes. Het gaat hier om letters zonder pootjes. Ik geef u in overweging om ook in uw eigen publicaties voor dit kenmerk van onze tijdgeest te kiezen. (Dit stukje staat in lettertype Calibri).

Wie was wie

De Algemene Vergadering van de NGV is afgesloten met een presentatie van 'Wie was Wie'. Het gaat hier om een samenwerkingsverband van een groot aantal archieven in Nederland. Dit samenwerkingsverband richt zich op het digitaal beschikbaar stellen van archiefcollecties en gaat bestaande programma's zoals Genlias vervangen. Begin 2012 wordt 'live' gegaan, maar dit is nog niet helemaal zeker.

Tegenover het grote gemak staat als nadeel, dat voor de informatie betaald moet gaan worden. Er wordt namelijk een kostendekkende exploitatie nagestreefd. De opzoekmogelijkheden worden legio, maar bij de eerste versie zal dit nog niet het geval zijn.

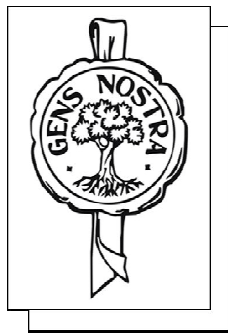
Enquête

Ook het bestuur van uw afdeling Betuwe gaat een enquête houden, maar wees gerust: u wordt niet onder ede geplaatst. Het bestuur wil graag horen wat uw wensen en suggesties zijn en hoopt, dat u de moeite neemt om het formulier in te vullen. De uitkomsten zullen in dit blad worden besproken. Het bestuur zal daarbij aangeven wat zij met de uitkomsten gaat doen. Laat deze gelegenheid om tot een beter functioneren van onze afdeling te komen niet voorbij gaan.

Nieuwe jaar

Op de volgende pagina's treft u het programma voor de eerste helft van 2012 aan. Het is weer een mix aan gevarieerde onderwerpen zoals u dat van ons gewend bent. Het bestuur hoopt dat het u aanspreekt en dat zij u in het nieuwe jaar (weer) zal ontmoeten. Afsluitend wil ik u hele fijne feestdagen met de nodige ruimte voor uw hobby toewensen en uiteraard ook een in alle opzichten voorspoedig 2012.

Peter van Boheemen
Voorzitter

Lezingenprogramma voorjaar 2012 afdeling Betuwe

De lezingen vinden plaats op de **derde** dinsdag van de maand in het streekmuseum bij de Waterpoort te Tiel, adres Plein nr. 46-48. Aanvang van de lezingen is zoals gebruikelijk om 20.00 uur.

17 januari ***De genealogie van Joodse families in Nederland, door de heer L.H. Cohen, voorzitter van de Nederlandse Kring voor Joodse Genealogie.***

Joodse genealogie verschilt van de gewone Nederlandse genealogie in andere bronnen voor genealogische gegevens, andere gebruiken en leefgewoonten (religieuze traditie en cultuur) en een afwijkende geschiedenis en daardoor ook andere familienamen. Aan de hand van een korte beschrijving van geschiedenis vanaf de Gouden Eeuw van zowel Sefardische (Portugese) als Askenazische (Hoog-Duitse) Joden in Nederland en van een aantal religieuze gebruiken worden een aantal bronnen besproken: o.a. besnijdenisregisters, ketoebot (huwelijksakten) en grafstenen/begraafregisters. In de periode voor 1811 zijn ook een aantal niet-Joodse bronnen zoals notariële akten, gerechtelijke (onder)trouw akten en naamsaannemingsregisters van belang. Het een en ander zal met voorbeelden geïllustreerd worden. Verder zullen een aantal internetsites, die voor Nederlands Joodse genealogie van belang zijn, genoemd worden.

21 februari ***Kasteel Ophemert en de bewoners, door de heer P. Welling.***

Over de geschiedenis van Kasteel Ophemert was tot voor kort weinig bekend. In de literatuur en in archieven was fragmentarische informatie over het kasteel beschikbaar. In deze lezing brengt Paul Welling de fragmentarische informatie uit relevante archieven en de literatuur integraal bij elkaar tot de geschiedenis van het kasteel en zijn bewoners. In de lezing gaat spreker in op de geschiedenis van het kasteel dat in zijn oudste vorm dateert van rond 1300. Tevens behandelt hij de bewoners van het kasteel vanaf de eerste bewoners, leden van de familie De Cock, tot de huidige bewoners, de familie Van Dedem. Spreker is auteur van het boek "Kasteel Ophemert, Heerlijkheid in de Betuwe".

20 maart ***Hand- huis- en andere merken; logo's uit een ver verleden, door de heer D. G. van Maren.***

Al in een ver verleden ontstond de behoefte om eigendommen te voorzien van een persoonlijk teken. Ambachtslieden zoals steenhouwers lieten hun merk na op door hen geproduceerde werkstukken. Op graftegels en merken treffen we ook eigendomsmerken aan. Ook op huizen werden merken aangebracht in hout of steen. Onder akten en testamenten konden onze voorouders hun persoonlijk merk stellen. Ook werden merken onder andere gebruikt door kooplieden om hun waren er van te voorzien. Het was hun bedrijfslogo. Spreker gaat onder andere in op de geschiedenis en de ontwikkeling van de merken, zoals hand en –huismerken. De lezing wordt rijkelijk voorzien van afbeeldingen waarop diverse soorten merken te zien zijn.

17 april ***Jaarlijkse vergadering van de afdeling. Begonnen met Aldfaer en hoe nu verder?, door de heer J. Middelkoop.***

Aldfaer is een gratis programma, dus beginnen is gemakkelijk. Downloaden en starten maar.

De namen uit het schriftje of Word of Excel ingevoerd, maar hoe ga je verder? Hoe verwerkt een ander de patroniemen? En wat zijn de uitvoermogelijkheden. Hoe stuur ik een kwartierstaat naar mijn broer?

En wat moet ik doen met de gegevens van twee families, aparte bestanden of alles samen in één bestand?

Vanavond lossen we die vragen samen op.

NGV Betuwe afgevaardigd in de Stichting Vrienden van het Regionaal Archief Rivierenland.

P.C. van Maanen

In 1988 is door de Tielse longarts dr. G.H. Bonnet de Stichting Vrienden van het Stadsarchief Tiel in het leven geroepen. Bonnet was lid van de Historische Werkgroep Tiel, die o.a. het “Kalendarium van Tiel” op haar naam heeft staan en het “Biografisch Woordenboek van Tiel”. Zij zijn vaak te vinden op het archief, om gegevens te verzamelen bij het schrijven van hun bijdrage aan bovenstaande werken. Bonnet bemerkte dat in het archief stukken ontbraken, maar dat het het archief aan fondsen ontbrak om die vaak belangrijke documenten te verwerven. Daar wilde hij wat aan doen en bij de opening van het huidige archief (en bibliotheek) kon hij de

streekarchivaris verblijden met het bericht dat de stichting was opgericht en beschikte over een aanzienlijk door hem bij bedrijven en particulieren bijeengesprokkeld bedrag. In de stichtingsakte is als doel opgenomen: “...de belangen van het stadsarchief te ondersteunen en voorts al hetgeen daarmee rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn”. De stichting verwezenlijkt haar doel door financiële steun te verlenen aan het archief voor niet-subsidiabele verkrijgingen van voor het archief relevante voorwerpen en materialen, maar ook door het kweken van bekendheid aan en belangstelling voor het archief o.m. door het beleggen van bijeenkomsten en doen van publicaties. Subsidies, schenking en, erfstellingen, legaten en de jaarlijkse donaties vormen de bron van inkomsten van de stichting. Er is inmiddels een indrukwekkende lijst met aanwinsten (mee)gefinancierd voor het archief.

In de loop der jaren is het Stadsarchief Tiel opgegaan in het Regionaal Archief Rivierenland (RAR). Het bestuur van de stichting heeft besloten het werkterrein van de stichting niet tot Tiel te beperken, maar uit te breiden zodat dat aansluit bij het werkterrein van het archief. Tevens werd besloten dat het bestuur van de stichting dan zou moeten bestaan uit vertegenwoordigers van de diverse historische verenigingen uit de regio die het RAR omvat, omdat de leden ervan als veelgebruikers van het archief kunnen worden beschouwd.

De historische verenigingen Kesteren en Omstreken, West-Betuwe, Pasqualini, de Vereniging Oudheidkamer voor Tiel en Omstreken, het Genootschap A.W.K. Voet van Oudheusden en onze afdeling Betuwe van de Nederlandse Genealogische Vereniging hebben allen een bestuurslid aangewezen. Voor de NGV Betuwe is dat Peter van Maanen; de eerste kennismaking met de vertrekkende en enkele nieuwe bestuursleden was onlangs op 25 november. Het nieuwe bestuur zal vanaf de ingebruikname van het nieuwe gebouw van het RAR (medio 2012) aantreden. Mw. Ella Kok-Majewska, directrice van het archief, treedt als adviseur op.

Onze inbreng als afdeling van de NGV zal afhangen van de mogelijkheden die zich voordoen. In ieder geval is er een praktisch inbreng nodig, zoals promotie en de werving van donateurs. Daarnaast is er de speurtocht naar interessante objecten en de beoordeling van ingebrachte aanvragen, welke uiteraard vanaf onze kant een genealogische signatuur zal hebben.

Tevens hopen wij dat dit contact met het archief ook zijn nut kan hebben op andere genealogische en archivarische terreinen.

Voor € 15 per jaar bent u Vriend van het Regionaal Archief Rivierenland. Ook bedrijven kunnen Vriend worden. Informatie is te vinden op de website van het archief: www.regionaalarchiefrivierenland.nl en ga naar Over Ons > Vrienden Stadsarchief. Het aantal Vrienden is momenteel slechts 50. Het moeten er veel meer worden!

Bigamie en vrouwenhandel

De wonderlijke levensloop van Geertrui van Alphen (Asch 1763 – Vreeswijk 1820)

Een maatschappelijke schets uit het eind van de 18^e en begin van de 19^e eeuw.

J. Voorberg

Introductie

Dit wordt het verhaal van een lange, moeilijke speurtocht naar zowel de geboorteplaats als het opgroeien van een “in onecht geteelde” voorvader, diens ondanks jarenlang door anderen verricht onderzoek onvindbare moeder, en zijn natuurlijke vader. Een speurtocht kan spannender zijn dan de uitkomst.

Maar om even te laten zien hoe je in een ander geval alle gegevens ook op volkomen ongebruikelijke wijze op een schoteltje aangereikt kan krijgen, begin ik met het verhaal van mijn favoriete, fantastische vrouwelijke voorouder Lijsbeth van Gameren en haar - “een bastaard sijnde” - dochter.

Op 27 december 1716 hield de dominee van Gellicum, net nadat de goegemeente van de plechtige Kerstviering was gekomen, in de kerk een donderpreek. Immers, Lijsbeth van Gameren moest ten overstaan van de overvolle kerk de ontorende schande van een openbaar beleden, diepe schuld en berouw ondergaan bij het dopen van haar dochttertje, “een bastaart sijnde en van de moeder selvs ten doop gehouden”. Het verbale ritueel ten einde komend, kon de doop zelf aanvangen en noemde de moeder, nog geheel van slag naar het leek, dominee desgevraagd fluisterend de naam van het kindje, “Andrea”. Een naam die de dominee natuurlijk tijdens het doopritueel met luide stem uitsprak. Waarna de kerk niet meer tot bedaren kwam, en alle aanwezigen eerst schuchter, dan rumoerig en meer opvallend naar de Heerenbank keken. Waar te midden van de machtige, rijke Van Ittersons ook hun volwassen zoon Andreas zat. Want van een Andreas was er in het dorp maar één. Ondanks dat ongehuwde moeders in het aan de doop voorafgaande verhoor er meestal wel van werden overtuigd dat in bepaalde gevallen het aanwijzen van de vader niet verstandig was, had Lijsbeth de dominee er in laten tuinen. En gelijktijdig één van de oudste, maar zeker ook invloedrijkste families van de streek aan de schandpaal genageld. Zo had zij de dominee, de Kerkeraad en de dader tuk.

Als gevolg daarvan werd de moeder wel met kind en al de streek uitgejaagd, en vond zij pas aan de “Hollandse” kant van de Diefdijk, in Schoonrewoerd, onderdak. En Andreas van Itterson? Die was ondertussen allang bezig een lucratiever huwelijk te smeden met een dochter uit een aanzienlijke familie uit het nabijgelegen Acquoy.

Om daar, zoals het in die kringen betaamt, binnen een half jaar te trouwen met die betere partij.

Maar in Schoonrewoerd ging Lijsbeth’s dochttertje sedertdien hardnekkig met de naam Andrea van Itterson door het leven. En bezorgde mij als genealoog in eerste instantie enige schrik, toen ik ontdekte dat mijn voorvader Dirk Nout als eenvoudige boerenknecht op 29 november 1739 in Acquoy met zoveel deftigheid leek te trouwen. De dominee zal de volgende herfst het traditionele halve varken van de rijke Van Itterson’s wel misgelopen zijn, en zich bij het nadien inschrijven van Andrea’s doop nogmaals voor het hoofd hebben kunnen slaan.

Hij had het kunnen weten, want het stond al in het Lidmatenboek geschreven, dat het zusje van Lijsbeth, Dirkje van Gameren, ingeschreven als Lidmaat der kerk op 24 maart 1712, “is verstaan wegens schandelijk misdragen haare naam uit te schrijven onder het getal der lieden”. Tenzij de woedende dominee deze uitsluiting van het Avondmaal en het lidmaat zijn pas eind 1716 bij schreef, en zo Dirkje wegens haar zus ook in zijn toorn betrok. Maar daar hoor ik een rechtschapen en godvruchtig dominee niet voor aan te zien. Toch?

Zodat nu het verslag van de echte, aangekondigde zoektocht kan beginnen.

Dirk

Toen Dirk van Alphen op 1 september 1875 in het Neder-Betuwse Beusichem “op 84 jarige leeftijd” overleed, wist zijn enige kind, Gerrit Johannes van Alphen, bij de overlijdensaangifte alleen maar te vertellen dat zijn vader op 6 december 1791 te Amsterdam was geboren, en dat Geertrui van Alphen diens moeder was geweest. De 63-jarige Gerrit Johannes had toen reeds aan de wieg gestaan van een talrijk (Betuws) nageslacht.

Waaronder weer een eeuw later genealogen, die nieuwgierig naar hun familieverleden, bij hun onderzoek naar de afkomst van Dirk en Geertrui vele jaren vastliepen op een mengeling van hiaten en onduidelijkheden.

Want in Amsterdam was noch Dirk’s doop noch zijn moeder te vinden; het huwelijk met zijn in 1836 te Beusichem overleden vrouw, Johanna Jans van Asch uit Ravenswaaij was niet geregistreerd, en zijn enige kind is met zijn twee voornamen slechts naar Dirk’s moeder, respectievelijk Johanna’s vader vernoemd. Zodat dit, bij het ontbreken van volgende kinderen, ook elke duiding van namen van hun voorgeslacht uitsluit.

Dat vastlopen van die lange, eerste zoektochten blijkt naarmate mijn onderzoek vordert, verklaarbare redenen te hebben. Waaronder een misleidende fout in de toch al minimale informatie die over Dirk en Geertrui bestaat.

De werkwijze.

Onderzoek vraagt niet alleen speurzin en kritische aandacht ten aanzien van beschikbare gegevens, maar ook inzicht en begrip m.b.t. sociale verhoudingen en maatschappelijke omstandigheden in de betreffende tijd. En in dit laatste zit de persoonlijke inbreng van de onderzoeker.

Want geschiedenis wordt niet alleen – overdrachtelijk gesproken – elke dag opnieuw geschreven, maar wordt ook bepaald door persoonlijke, vaak tijdgebonden opvattingen en interpretaties.¹⁾ Hetgeen, naast het meestentijds beperkte aantal onweerlegbare “feiten” bij dit onderwerp, onvermijdelijk de tussentijdse conclusies, de richting van het nader onderzoek en de eindconclusies beïnvloedt. Vandaar dat ik elke lezer uitnodig om, zo deze daartoe gemotiveerd raakt, met eigen interpretaties en visie - op basis van de gepresenteerde “feiten” en aangedragen overwegingen - tot een ander verhaal of conclusie te komen.

Welnu, het begint dus allemaal met de in de Neder-Betuwe te Beusichem wonende en overleden Dirk van Alphen. Of eigenlijk met diens overlijdensakte, opgemaakt door de Beusichemse gemeentesecretaris Hessel Huibert Gerrit van Everdingen. De akte vermeldt op 2 september 1875 de aangifte van het overlijden van Dirk van Alphen, werkman, wonende te Beusichem, weduwnaar van Johanna van Asch, overleden te Beusichem op 1 september 1875 om 7 uur in de ochtend, in de ouderdom van 84 jaren, “geboren te Amsterdam op 6 december 1791, zoon van Geertrui van Alphen”, door diens enige kind, zijn zoon Gerrit Johannes van Alphen, 63 jaar, schoenmaker.

De bij de aangifte aanwezige getuigen zijn voor dit onderzoek verder irrelevant. Ik weet dan al dat de huwelijksbijlagen bij het huwelijk van zoon Gerrit Johannes, op 10 maart 1837 met Neeltje Pieters van Batenburg te Beusichem gesloten, en zijn vrijstelling van militie “uit hoofde van te zijn enig kind” de op de BS gebaseerde gegevens bevestigen. En dat noch een doopvermelding van Gerrit Johannes, op 19 april 1812 te Rijswijk²⁾, noch de vernoeming van zijn 13 kinderen, buiten de voor de hand liggende vernoemingen naar Dirk van Alphen en Johanna van Asch, nadere aanwijzingen geven.

Zodat buiten de overlijdensakte alle hoop gevestigd wordt op de inhoud van de geboorteakte van Gerrit Johannes:

1 - Ikzelf volg hierbij de werkwijze die dr. C. Dekker ook toepaste in zijn onvolprezen studie naar “Het Kromme Rijn gebied in de Middeleeuwen”, Walburgers, Zutphen, 1983. Namelijk: Baseer je op feiten, maar zo die deels ontbreken, interpreteer de aanwijzingen dan volgens de in die tijd erkende gewoonten en gebruiken, (maatschappelijke) betekenis en consequenties in de betreffende regio(s). Wat betekent dat ik soms, meer dan bij een opsomming van strikte feiten, met voorbeelden dien te overtuigen.

2 - Vriendelijke informatie van de heer J.G. van Alphen te Zoetermeer

- BS Beusichem, geboorteaangifte 1812, nr. 21 dd. 13 april 1812: “Dirk van Alphen, 21 jaar, werkman, wonende te Rijswijk, geeft de geboorte aan van zijn zoon Gerrit Johannes van Alphen, geboren op 11 april 1812 om twee uur in de middag, ouders de aangever en desselfs Huisvrouw Johanna van Asch, getuigen Gijsbert van Winsen, en Johannes van Riksvord (handtekening: van Riksvort³⁾, werklieden, wonende te Ravenswaaij. Aangever en eerste getuige kunnen beide niet schrijven”

Naar het tussen Dirk van Alphen en Johanna van Asch gesloten huwelijk hebben velen, waaronder ook ik, stad en land afgezocht, maar niets gevonden.⁴⁾

Bovendien, in de Neder-Betuwe lopen de DTB's en de overheidsregisters officieel wel tot eind 1811 door, maar het aantal inschrijvingen nadert in de laatste drie jaren meestal nul. Ook omdat tegen de tijd van invoering van de Burgelijke Stand vrijwel elke dominee of koster er de brui aangaf om de “briefjes” nog in het net in de toch later bij de overheid in te leveren kerkeboeken in te schrijven. Met natuurlijk altijd de onvermijdelijke uitzondering van een koster of dominee die in 1811, vrijwel op Oudjaarsdag, nog een ondertrouw volledige inschrijft en dan “noodgedwongen” ook het huwelijk in januari 1812 nog als hekkesluis in het kerkeboek vermeldt.

Ik zal mij dus, naast een zoektocht in Amsterdam, op Gijsbert van Winssen moeten richten. Maar Amsterdam eerst.

- 3 - Met betrekking tot deze getuige is tot heden geen nadere informatie gevonden. Wel is mij bekend dat er rond geslachten met deze naam nogal wat onduidelijkheden heersen, waarbij zowel naar Riksvoord in Limburg aan de Maas als naar België (Rijckevorsel?) wordt verwezen. De man speelt in het verdere onderzoek geen rol. Opvallender is dat de moeder al twee dagen na de bevalling uit het kraambed was gekomen om ter aangifte van haar zoon mede de rit naar Beusichem te ondernemen
- 4 - Noch in kerkregisters (wat gezien de afkomst van Johanna uit een gezin van lidmaten en een diaken het meest voor de hand ligt), noch in de overheidsregistratie uit de jaren 1810-1812. Tijdens het onderzoek realiseer ik mij dat de discipline van menige dominee bij het inschrijven van de “briefjes”, d.w.z. de kladaantekeningen die bij doop en trouwen gemaakt werden, niet alleen afnam naarmate men ouder werd of nadat men tot een volgende standplaats was beroepen. Maar ook, juist in de periode van verslachte kerkelijke discipline, door het door het Bataafse bestuur opeisen van de registratierol. Een dominee in Schoonrewoerd constateert in 1795 in zijn kerkeboek dat na de inval der Fransen de registratie van de huwelijken door de overheid is overgenomen, maar dat “de volgende personen nog daarteboven verkosen” in de kerk te trouwen.⁵⁾
- 5 - HUA Schoonrewoerd Trouw 1772-1798, door de predikant ingeschreven tussen januari 1795 en vóór 13-12-1795: “Zedert de revolutie door den inval der Fransche troupen in Januarij 1795 veroorzaakt, heeft men goedgevonden, om, in de provincie van Holland en de districten daartoe behorende, alle personen, sonder onderscheid van rang of Godsdienst, in ondertrouw aan te nemen bij den gerechte dier plaats, daar zij mogten wonen, waarbij ook de Huwelijksvoltrekking geschieden moet, egter hebben de volgende personen nog daarteboven verkosen, hunne huwelijken in de kerk door een predikant te laten voltrekken” Waarna de registratie er zowel bij de kerk als bij de overheid tegen 1811 niet beter op werd. Deels door luiheid, deels door onduidelijkheid over de exacte datum van invoer van de Burgelijke Stand.

Amsterdam

Amsterdam stel ik noodgedwongen als Dirk's geboorteplaats buiten kijf. Want als ik zou veronderstellen dat "Amsterdam" of de directe omgeving van Amsterdam onjuist was, dan kan beter gewacht worden tot alle archiefbestanden in Nederland in één grote databank doorzoekbaar zijn.

En hebben we voorlopig dus nog geen zaak.

Maar over een in de overlijdensakte van Dirk genoemde datum valt te praten, hoe exact die ook lijkt. Die datum komt immers niet uit een decennia lang nauwgezet bijgehouden familiebijbel of andere document, maar kan alleen letterlijk van moeder (of naaste familie) op kind, en vervolgens door dit vader geworden kind op diens zoon zijn doorgegeven. Tenzij vader en/of moeder nog jarenlang in de omgeving van het kind aanwezig zijn geweest, maar al het eerder verrichte onderzoek geeft daar geen enkele aanwijzing voor. Nee, veeleer heeft al dat onderzoek de notie opgeleverd dat een uit de Neder-Betuwe afkomstige jonge vrouw in Amsterdam als werkster of dienstmeid emplooi heeft gezocht⁶⁾ en daar ongehuwd een kind heeft gekregen. Welk kind – vanwege het feit dat Geertrui's latere aanwezigheid in de Neder-Betuwe niet is aangetroffen – daarna aan anderen is mee gegeven naar de Neder-Betuwe. Met de kans dat de moeder vooreerst ter wille van haar bestaan in Amsterdam is achtergebleven. Daarom, gelijktijdig met een omvangrijke speurtocht naar een als moeder in aanmerking komende, ongehuwde Geertrui/ Geertje van Alphen's in zowel de Neder-Betuwe als in Amsterdam, naar Dirk's geboortedatum gekeken.

Dirks geboortedatum

Wat moet er dan gedacht worden van de exactheid waarmee de zoon van een misschien wel uit Amsterdam naar de Betuwe teruggezonden kind de geboortedatum van zijn vader weet? Dan maar, zoals elke genealoog weet – zeker bij hoge leeftijd van de overledene - met een ruime marge rond die datum zoeken? Dat was mijns inziens allang door anderen gedaan, maar wat waren daarbij de overwegingen en criteria van de onderzoekers geweest?

Naar mijn mening waren die vooral door de rekenkundige zekerheid van de vermelde "harde" geboortedatum bepaald. Maar een exacte datum in deze omstandigheden? Dat is maar de vraag. Dat aan de betrokkene en zijn kind de dag van de week van de doop of geboorte bekend zou zijn, of dat het tegen of in de winter was, wil ik geloven. Al is het, indien het gegeven niet in het doopboek van de eigen plaats kan worden nagevolgd, meestentijds al meer dan verwacht mag worden als het jaar of de periode van het jaar klopt. Er moet met die zo absoluut gestelde datum òf met de geboorteplaats iets aan de hand zijn.

6 - Er werd voor werk wat afgereisd in die tijd: Neem Ravenswaaij: Lidmatenboek HGA DTBL 1101.4: - blz. 4, rechts: 10 oktober 1779: "Wilhelmina Timmer [Johanna's moeder], is lidmaat met attestatie van Delft".
- blz. 5, links: [dominee's eerdere dienstmeid] 24-4-1786: "angnietje Kwint, met attestatie van hier na Amsterdam"

En ineens krijg ik bij mijn gedachtevorming hierover hulp uit onverwachte hoek, namelijk ervaringsdeskundigen uit Ravenswaaij, die ik uit de DTB's van Ravenswaaij heb leren kennen toen ik nog zonder strubbelingen bezig was om de voorouders van Johanna van Asch op te zoeken.

Ik introduceer u de dominee van Ravenswaaij, de Eerwaarde J.D. Keer die, mogelijk ter opstelling van een attestatie, in 1773 probeert enige hiaten in het Kerkeboek op te lossen, en daarom zijn Diaken aanspreekt:

HGA DTB 1099.3; Doopboek Ravenswaaij, jaar 1738: "Den ... een kindt gedoopt en genaemt Dirkje, de Vader Arien Verkuijl, de moeder Maria van Esseveldt, de Vader Lidmaat". In 1773, 35 jaar na dato door de dominee toegevoegd in de marge: "1773 den 5 Augustus heb ik den vader gevraagd na den dag wanneer dit kint gedoopt is, maar die kon dat niet zeggen" Maar de dominee heeft dezelfde dag nog een vraag in petto voor zijn diaken.

Idem HGA 1099.3/97, Trouwboek: "Den 10 Junij in ondertrouw opgenomen ..." De trouwdatum ontbreekt echter. Maar in de marge staat:

"1773 den 5. Augustus heb ik Diakon Arie Verkuijl verstaan, dat hij wel wist, dat dit bovengemelte paar alhier getrouwt is [dominee] J.D. Keer"

Conclusie: Ook een toch enigszins op zijn geheugen getrainde Diaken kan zich hier na 35 jaar wel een feit, maar niet een datum van nota bene zijn eigen dochter herinneren.

Lering: Je moet een onderscheid maken tussen het zich herinneren van een feit of gebeurtenis en het zich herinneren van een datum. Zeker bij thema's als deze.

Zodat bij mij een ander vermoeden rijst, te dom voor woorden, maar niet als je je verplaatst in de omstandigheden en de "deelnemers" aan het opstellen van de overlijdensakte. Mijn hypothese luidt: De aangever, Gerrit Johannes van Alphen,

kende naast het jaar 1791, de juiste geboortedatum van zijn vader dan ook niet.

Misschien hooguit dat het tegen de winter was. Zodat zich een andere, zelfs binnen keurig gesetelde gezinnen meermalen aangetroffen verklaring opdringt:

De gemeentesecretaris heeft vol plichtsbefef het betreffende vakje van het formulier volgens de regels willen invullen, en de aangever (onbedoeld) onder druk gezet om hoe dan ook vaders geboortedatum te noemen.

"1791?? Wanneer dan? Weet je dan niet op welke dag je vader geboren is, Gerrit!?"

Geen idee! Een verjaardag werd tot in het begin van de twintigste eeuw in het gezin van een boerenknecht meestal niet gevierd. Hooguit, als het een jaar meezat, kregen de kinderen met Sinterklaas elk één speculaasje.

Maar als de hoge heren je iets vragen waar je geen antwoord op weet, dan verzin je, als ze door blijven vragen, al dan niet stotterend als eenvoudige boerenknecht of schoenmaker, gewoon een antwoord. Een datum, gevraagde voornaam, of wat dan ook. In dit geval dus door al dat aandringen, pet in de hand, vader net overleden, een datum die de seigneur graag hoort. En Gerrit noemt in paniek, hij weet 1791 en het was tegen de winter meent hij wel eens gehoord te hebben, misschien zelfs eerst zonder te beseffen waarom hij die datum noemt, de eerste de beste datum die bij hem opkomt: 6 december.

In **1837** de geboortedatum van zijn oudste zoon! Het leven is simpel. Heeft hij het zich alsnog gerealiseerd? Hij zweeg; ‘Meneer’ was immers tevreden.

Met de juistheid van de in de overlijdensakte genoemde geboortedatum mag dus wat vrijer worden omgaan dan eerder aangenomen. Niet op basis van sluitend bewijs, zelfs niet op basis van Angelsaksisch “circumstantial evidence”, maar op basis van “social evidence”. In dit geval de omgangswijze tussen hoge heren en knechten in tijd en plaats. In het geheel niet uniek. DTB’s en (19^e eeuwse) BS staan op die wijze vol vergissingen, uit nood verzonnen patroniemen, verhaspelde en verwisselde voornamen en verkeerde leeftijden, geboorteplaatsen en data. De meergenoemde toekomstige, alles omvattende databank zal honderden voorbeelden uitspugen.

Al kort na de verplichte invoering van de kerkelijke bevolkingsadministratie, op het einde van de 16e eeuw, schreef de dominee van Poortugaal al enigzins verongelijkt “Japie, die de naam van zijn vader niet ende kent”.

En nu is aangetoond dat “6 december” 1791 met een kans kleiner dan één procent de juiste geboortedatum is, toets ik – met één feitelijk gegeven minder - opnieuw de lijst van potentiële Geertjes/ Geertruida’s die als mogelijke moeder van Dirk in en om de Neder-Betuwe, en rond de winter van 1791 te Amsterdam zijn te vinden. Daarbij vallen in de (Neder)-Betuwe vrijwel alle rond dat jaar vermelde ongehuwde moeders met een voornaam Geertje/Geertrui af.

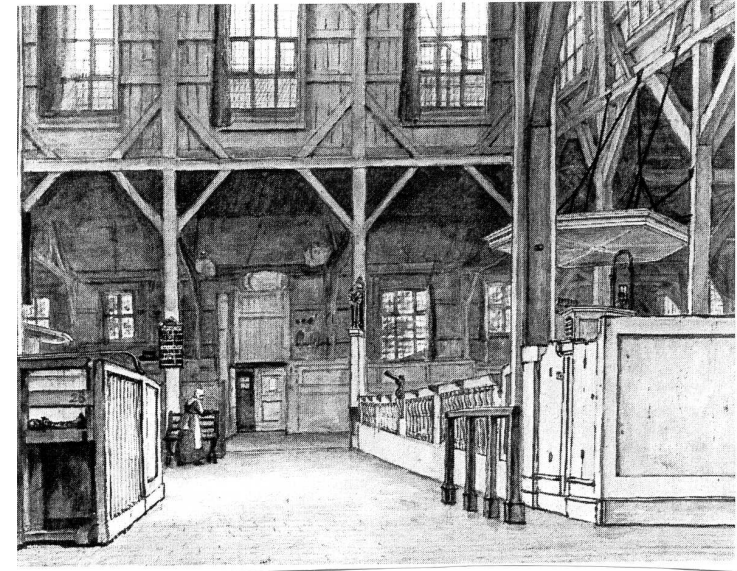
Maar in Amsterdam valt opnieuw de aandacht op een doop die op 1-12-1791 plaatsvond in de wat uit de loop gelegen, wat vervallen, oorspronkelijk tijdens de stadsuitbreiding van 1658 als noodkerk gebouwde Amstelkerk:

Doop door dominee Johannes Arnoldus van Eck: 1 dec. 1791 “Dirk van Gijtebeek, zoon van Rijk van Gijtebeek en Geerie van Alfen. Getuigen: Dirk van Alfen, Maria van Alfen”⁷⁾

Ook al werd deze, ook door anderen reeds gevonden doop in de Amstelkerk eerder afgewezen omdat een als “hard” gepresenteerde geboortedatum nu eenmaal aan een doop vooraf gaat. En een doop in aanwezigheid van de moeder – tenzij men voor het overlijden van het kind vreest – toch normaliter tussen minimaal een week à 6 weken na de geboorte plaatsvindt. Hetgeen in strijd met Dirk’s overlijdensakte, tot een geboorte rond midden november 1791 zou voeren. En bovendien de ouders gehuwd leken te zijn, met de door de dominee genoteerde familienaam van de dopeling als logische consequentie.

7a - GAA DTB 128/40 (fol. 20b) nr. 6

7b - Dominee had een uitstekend fonetisch geheugen; Gerrie wordt in de (Neder-)Betuwe nóg als Gèrrie/ Geerie uitgesproken.

Interieur Amstelkerk op het Amstelveld te Amsterdam 1818

G. Lamberts tekende in 1818 het interieur van de hervormde Amstelkerk. Rechts het doophek en de preekstoel met het klankbord. De kerk werd in 1669 als houten hulpkerk gebouwd naar het ontwerp van Daniël Stalpaert. De beoogde koepelkerk aan het huidige Rembrandtplein kwam nooit tot stand. De Amstelkerk is daardoor gebleven. In 1837 werd het sobere interieur in neogotische trant verbouwd naar ontwerp van H. Springer (GAA. In “Zeven eeuwen Amsterdam” in “Ach lieve tijd”, 1988, nr. 3, blz. 65; Waanders, Zwolle).

Maar anderzijds was het een politiek ongewisse tijd met minder kerkelijk gezag. Waarin of waardoor, het niet voor het eerst zou zijn dat een ongehuwde moeder in een grote stad met hulp van een vriend een beschamende bekentenis van haar “zonde” kon vermijden door bij de doop van haar kind gezamenlijk een huwelijk te veinzen. In tegenstelling tot de mores van vroeger jaren, toen een dominee alle ruimte had en nam om de ongehuwde moeder “met ene scherpe [veroordeling]”, ofwel donderpreek, ten overstaan van de volle kerk de oren te wassen. Zo bevestigt ook een Amsterdamse archiefmedewerker, die het aantal als zodanig te Amsterdam herkende gevallen in die tijd “veel” noemt.

Getuige Maria van Alfen zou daarbij wel eens dezelfde kunnen zijn als de in de Neder-Betuwe op 2 november 1766 te Asch gedoopte zus van een oudere, daar op 23 januari 1763 gedoopte Geertje van Alphen, kinderen van Steven van Alphen en Neeltje Verkuijl, dochter van Arien Roelofsz Verkuijl en Maria van Essevelt uit Ravenswaaij. Zo constateer ik aan de hand van een meegebracht lijstje van potentiële Geertjes en Geertrui’s uit de Neder-Betuwe.

Maar als dat zo is, dan moet ook de herkomst van getuige Dirk van Alfen, die mogelijk tevens als peetvader optreedt en vermoedelijk een broer is van “Geerie” en Maria, aansluiten bij dit gezin uit Asch.

Tenzij, zoals bij een eerste zoon betaamt, Rijks vader natuurlijk Dirk heet.

Hetgeen overigens volgens de algemene conventies, zelfs al waren de doopouders feitelijk nog ongehuwd, vrij nadrukkelijk hun wens om spoedig te trouwen zou aangeven. Terwijl een trouwakte onvindbaar lijkt.

Reden om in Amsterdam op zoek te gaan naar de ouders en zonodig verdere familie van de doopvader, en nadien in de Betuwe naar de veronderstelde peetvader. Gerrie/Geertrui van Alphen is zoals verwacht in Amsterdam niet te vinden. Maar naast een aantal Van Geijtenbeken in de DTB, tref ik “Rijk van Gijtebeek” in het Amsterdamse Poortersboek op 3 februari 1786 aan als Richard Gijtenbeek, “Bestelder van [het] Goudse IJkerschuite veer”.

Zoals het hoort vermeldt het Poortersboek ⁸⁾ zijn herkomst: Zoelen!

Is het toeval dat Asch, als woonplaats van het onder de aandacht gekomen Neder-Betuws gezin, relatief nabij Zoelen ligt? Die nabijheid lijkt mij van betekenis. Want elkaar in een vreemde stad ontmoetende streekgenoten ontwikkelen vaak snel een band. Deze “mental note” stimuleert mijn belangstelling voor de Van Geijtenbeken. Maar aangezien zijn patroniem bij de doop niet genoemd wordt, en de sluitingstijd van het archief nadert, besluit ik een volgend maal terug te keren, na in Het Gelders Archief te Arnhem meer informatie te hebben verzameld over:

1) de Asche familie Van Alphen, en

2) de Neder-Betuwse Van Geijtenbeken.

Welke min of meer gelijktijdig ingewonnen informatie nu voor de leesbaarheid volgtijdelijk wordt weergegeven.

8a - GAA Poortersboek nr. 28: 3 februari 1786] “Gijtenbeek (Richard) van Zoelen, Bestelder van Goudse IJkerschuyte veer heeft enz. [de eed afgelegd] en de Thes[aurier] bet[ael]d”

8b - Registratie der van buiten de stad zich in Amsterdam vestigende ondernemers in het stedelijk poortersboek is een aanmerkelijk persoonlijk en algemeen belang.

Dat naast het binnenkrijgen van een jaarlijks flinke som geld, voor de stedelijke overheid en de aanvrager tot doel heeft de toetreding van deze van oorsprong niet-poorters tot de destijds nog in gilden verenigde ondernemers en handelslieden te reguleren. Zodat deze boeken te Amsterdam vrijwel alle bewaard zijn gebleven. Het Amsterdamse Poortersboek vermeldt conform de regels naast de naam van de betrokkene ook herkomst en zo mogelijk stiel.

De familie Van Alphen uit Asch

In het Gelders Archief te Arnhem duikt tegenslag op indien “Geerie” inderdaad uit Asch of het nabije Zoelmond zou komen. Want van deze plaatsen is van de DTB van vóór respectievelijk 1760 en 1749 weinig bewaard. ⁹⁾ En in wat er bewaard is, komt de naam van een broer Dirk van Alphen niet voor.

Hier volgen, met in vet gedrukt de mogelijke moeder en de doopgetuige te Amsterdam in 1791, de te Asch aangetroffen doopgegevens van de kinderen uit het gezin van Steven van Alphen en Neeltje Verkuijl:

Gerrigie	4-5-1760	getuige Dirckje Verkuijl
Geertje	23-1-1763	getuige Elisabeth van Alphen
Mari(n)us	...-1765	getuige Dirkje Verkuijl
Maria	2-11-1766	getuige Dirkje Verkuijl; Maria huwt 21-2-1796 te Asch met Bart Peterzen. Zij overlijdt vóór 3-3-1799 (geen kinderen bekend), als Bart Peterzen te Ravenswaaij met “Paulina La Polder” [= Laponder] hertrouwt.
Arij	24-12-1769	getuige Grietje Prinse
Maijke	6-2-1771	getuige Trui Buijs
Roelof	17-7-1774	getuige Dirkje van der Linden
Dirkje	27-4-1777	geen doopgetuige genoteerd.

De namen van doopgetuigen zijn natuurlijk van belang voor het verdere speurwerk. Maar vanwege de beperkte DTB-bronnen van Asch en Zoelmond kan in de omgeving niets naders over Geertje’s doopgetuige, Elisabeth van Alphen, worden gevonden. Des te spijtiger daar zij mag worden aangezien voor een zus van Steven van Alphen, maar het vermoeden dat zij “dus” in Asch of Zoelmond woonde, niet kan worden bevestigd. Hetgeen anders het localiseren van hun tot nu toe onbekende ouders zeker dichterbij zou hebben gebracht.

Maar op dit moment is het veel belangrijker te onderzoeken of er in dit gezin een Dirk wordt gedoopt. Omdat de relatie met dit gezin tot nu toe geheel gebaseerd is op de veronderstelling dat de in de Amsterdamse Amstelkerk genoteerde getuigen, Dirk van Alfen en Maria van Alfen, Geertje’s broer en zus, of minstens beiden haar nabije verwanten zijn.

Zodat de zoektocht naar Geertje ook hier schipbreuk dreigt te lijden.

Doch nu komt gelukkig de destijds levendige migratie tussen Asch, Zoelmond en Ravenswaaij van pas. Want van beide laatste dorpen zijn de relevante doop- en trouwboeken wel beschikbaar. Zoelmond vanaf 1749, Ravenswaaij – de geboorteplaats van Neeltje Verkuijl, heel veel langer.

9 - Begraven te Asch wel, zelfs vanaf de 17e eeuw, maar na het midden der 18e eeuw alleen degenen waarvan de familie het zich kon permitteren om in de Kerk te laten begraven, niet de op het kerkhof ter aarde bestelden.

Het zoeken wordt des te hoopvoller als blijkt dat te Zoelmond op 13 februari 1779 een in Ravenswaaij geboren Dirk van Alphen met Gerritje Geurse Quint uit Eck in ondertrouw gaat. En “elders” op de eerstvolgende 24 februari trouwt. En hierdoor komt de “ontbrekende” Dirk, en de bevestiging van het huwelijk van Steven van Alphen en Neeltje Verkuil tenslotte razendsnel te voorschijn:

- [Zoelmond Tr. HGA 320/9] “Anno 1756 den 2 May Steven van alphen Jongman laatst alhier hebbende gewoont, als ook Neeltje Verkuil Jonge Dochter ¹⁰⁾ zijn na wettige ondertrouw te Ravenswaaij op den 1 May alhier geproclameert waarvan de laatste Proclamatie is geweest op den 16. dito, en den 22. Attestatie is gegeven om elders ingezegent te worden” Een tekst die eigenlijk Ravenswaaij al als officiële plaats der huwelijksvoltrekking duidt, zodat het volgende niet verrast:

- [Ravenswaaij Tr., HGA 1099/40] 1 mei 1756: OT “Steven van Alphen JM, gewoond hebbende te Zoelmond, met neeltje Verkuil Jd, insgelijk gewoond hebbende te Zoelmond en nu alhier 23 mei 1756 getrouwd”. Meer algemeen: Het langere tijd “elders” wonen vereiste in die tijd gelukkig ook het mede afkondigen van een voorgenomen huwelijk in die verblijfplaats, in dit geval Zoelmond, waar de DTB net 11 jaar langer beschikbaar is dan te Asch.

Waarna in Ravenswaaij tevens de doop van hun oudste kind Dirk vermeld wordt, zij het zonder geregistreerde getuigen: [HGA 1099/15] “1757 den 6. Februarius Een zoon gedoopt genaamd Dirk: de vader Steven van Alphen, de moeder Neeltje Verkuil”.

Kortom de nu getraceerde oudste zoon van Steven en Neeltje “past” bij de in Amsterdam genoemde doopgetuige en peetoom, samen met zijn zus Maria. Waarmee de gedachte dat Geertje – bij het nu expliciet ontbreken van een vernoeming naar haar vader - thuis in Asch als ongehuwde moeder niet meer welkom was, een nog wat steviger basis krijgt.

Met het voorgaande lijkt de afkomst van Geertje van Alphen en de doop van haar kind Dirk getraceerd. En de associatie met de geboortedatum van zijn oudste zoon, die Dirk’s zoon Gerrit Johannes bij de overlijdensaangifte van zijn vader in 1875 maakte, is nu nog begrijpelijker. Want de in Amsterdam gevonden doopdatum strookt met de gedachte aan een geboorte- en doopdatum “tegen de winter”. Ik herhaal: “1791?? Wanneer dan?” vroeg de Beusichemse gemeentesecretaris. “Weet je dan niet op welke dag je vader geboren is, Gerrit!?” Geen idee! Ja, tegen de winter, dat heeft Gerrit Johannes wel eens gehoord. Tegen de winter. En dan volgt opeens in een opwelling: “6 december!”, de geboortedatum van zijn zoon.

10 - Neeltje is de op 6 mei 1736 te Ravenswaaij gedoopte dochter van Arij (Arien) Roelofs Verkuil en Maria van Essevelt. Zodat zij, zoals zovelen in de (Neder-)Betuwe, via Maria’s vader, Joost van Essevelt te Ommeren, afstamt van Karel de Grote; stamreeks 2. Maar nu belangrijker, deze gegevens ook drie voornamen van Steven’s later geboren kinderen lijken te verklaren. Het blijkt dus nota bene Neeltjes vader, Arie Verkuil, de Diaken van de Ravenswaaijse Hervormde Kerk te zijn die mijn eerdere opmerkingen over de mate waarin men op het geheugen van nabestaanden mag afgaan, illustreert. Zoals hiervóór bij het verhelderen van Dirk van Alphen’s in 1875 genoemde geboortedatum speelde. Het is voorzegg!

Maar ik ben er nog niet, want het gedocumenteerde, schriftelijk bewijs van Geertje's en haar zoon's afkomst is nog niet geleverd. En de identiteit en de aannemelijkheid van het feitelijke vaderschap van de in de Amsterdamse Amstelkerk optredende “Rijk van Gijtebeek” moet nog worden bepaald. Want zoals gezegd, rond het eind van de achttiende eeuw hoefde degene die bij de doop voorwendde de vader te zijn de biologische vader nog niet te wezen. Mededogen kon toen, in grotere steden waar dominees niet elk binnenvallend echtpaar kenden en vragen naar een huwelijksattest aan een niet-parochiaan ongebruikelijk lijkt te zijn geworden, een evenwaardig argument zijn.

Bovendien zal uit het verdere onderzoek meer bekend dienen te worden over de achtergronden van deze Amsterdamse doop en over de twintig jaar die verstreken tussen die doop en Dirk's niet vastgelegde trouwen met Johanna van Asch rond 1811. Jaren waarin dit kind hooguit de eerste maanden nog door zijn moeder zal zijn gevoed, en er nu nog volledige mist hangt over de vraag waar hij opgroeide. En hoe hij tenslotte in Rijswijk of Ravenswaaij zijn vrouw ontmoette en trouwde. Want ook uit de huwelijken van Geertje's broers en zusters en via hun doopgetuigen komt niets dat wezenlijke informatie toevoegt. Behalve dan, nu getuige “Dirk van Alfen” te Amsterdam als oudste broer en peetoom van haar kind Dirk is herkend, de notie dat Geertje nog wel op de steun van haar broer Dirk en zuster Maria kon rekenen, maar na haar ongehuwde zwangerschap thuis zoals reeds vermoed niet meer welkom was. Want anders was haar kind met grote waarschijnlijkheid wel naar haar vader Steven vernoemd. ¹¹⁾

Waarbij ik vanwege de vernoemingsreeks van de kinderen binnen het gezin van Steven en Neeltje vermoed dat Geertje naar Steven's moeder vernoemd is. Omdat Neeltjes moeder Maria heet, zoals ik reeds weet.

Zover gekomen, kunnen buiten zijn moeder Geertje nog maar twee destijds in het Betuwse wonende personen aan de beantwoording van Dirk van Alphen's familiegeschiedenis bijdragen:

- 1 - de in 1812 als getuige bij de geboorteaangifte van Dirk's zoon optredende Gijsbert van Winssen, en
- 2 - de bij Geertje's doop eenmalig in dit gezin als doopgetuige optredende Elisabeth van Alphen, die voorlopig doorgaat voor een zus van Steven.

En omdat er tot nog toe van die intrigerende Elisabeth – de “missing link” van Asch - niets is gevonden, vang ik maar met de Van Winssen's aan.

Om mij pas daarna eventueel op Elisabeth van Alphen te concentreren, en vervolgens op de kwestie van het vermeende of feitelijk vaderschap van de Amsterdamse Rijk van Gijtebeek.

11 - Zoals mevrouw Gerritzen van het Meertensinstituut in haar studie naar naamgeving van kinderen van ongehuwde moeders in ongeveer dezelfde regio ook aantrof.

De relatie tussen de Asche families Van Alphen en Van Winssen

Gijsbert van Winssen.

Met het weinige houvast dat beschikbaar is, is de achtergrond van deze getuige bij de geboorteaangifte van de in 1812 geboren Gerrit Johannes onmisbaar.

De Van Winssens zijn telgen uit een familie die zowel rond Winssen (tussen Druten en Ewijk) als in de Neder-Betuwe voorkomt, ook geschreven met de namen Winsen en Wensen. Ik begin te zoeken in Ravenswaaij, waar de naam Van Winssen in het Lidmatenboek staat.

- HGA DTB Lidmatenboek Ravenwaaij 1101.4, pag. 5 rechts: “1789 Den 9 April zijn tot Lidmaten alhier aangenomen Gijsbert Daniëlze van Winsen, en de Wed. Gerritje van Keulen, geboren van asch”.

- En eerder reeds: HGA DTB Ravenswaaij, doopboek en contradoopboek: 2 oktober 1785 “zoon van Gijsbert van Winsen en Aaltgen van Ingen, Echtelieden, genaamt Huijbert, is gebooren den 1 October 1785, getuige Elisabeth van Alphen”

Zo! Dezelfde, onvindbare dame die in 1763 doopgetuige was bij de doop van Geertje van Alphen te Asch, is doopgetuige bij één van de kinderen van de Gijsbert (Daniëlze) van Winssen, die op zich in 1812 weer getuige was bij de aangifte van Geertje's kleinzoon! Dan maar even verder met de Van Winssen's:

[alsvoren, pag. 11 rechts, 24 april 1813] “In tegenwoordigheid van de ouderlingen O.L. Baaud en G. Knechtjens tot lidmaten der gemeente aangenomen en als zoodanig den 29 dito openlijk in de Kerk bevestigd de volgende personen: Aaltje van Ingen [de vrouw van Gijsbert van Winssen],, Huibert van Winssen [de zoon van Aaltje van Ingen],, Johanna van Asch”

Dus Johanna wordt (pas) een jaar na haar bevalling van haar eerste en enige kind lidmaat op belijdenis, en woon nu (na)bij haar vader in Ravenswaaij (!)

- [HGA Rijswijk Trouwboek 1107/19] 20 april 1767: Rijk van Winsum, geboren tot As[ch], in aanwezigheid van zijn vader Daniël van Winssen, huwt Neeltje van As, wonend alhier, in aanwezigheid van haar moeder Neeltje van Honthorst, weduwe van Hannes van As.

- [HGA Rijswijk doop 1108/4] 24-7-1774: “20 july gebooren, zoon van Rijk van Winssen en Neeltje van As, Egtel., de 24. gedoopt met den naam Daniel, geheft door Elisabeth van Alphen”.

En voor de volledigheid: [Rijswijk Trouw 1107/19; idem Asch] 3 maart 1765:

- Jan van Winssen, geboren tot As [!], in tegenwoordigheid van zijn vader Daniel van Winssen, en Aartje van Elst, in tegenwoordigheid van haar vader, Jan Aertse van Elst.

- Gevolgd door [HGA Dopen Asch] 27 mei 1765, Jan van Winzum en Aaltje van Est ¹²⁾ : zoon Daniel.

12 - Schrijf- of gedachtefout vanwege het verwisselen van de familie- en plaatsnaam Elst door die van het dichterbij gelegen dorp Est.

Twee vliegen in één klap: De Van Winssen's komen uit Asch, de trouwgetuige is de ook meermalen vernoemde vader Daniel en de doopgetuige is tweemaal Elisabeth van Alphen. Die ook bij de doop van Geertje van Alphen in 1763 – zoals het destijds bij de eerste naar vaders moeder dochter betaamde – vermoedelijk ter symbolische vervanging van haar moeder bij het gezin van genoemde Steven Dirksz van Alphen doopgetuige was.

Zonder dat er ooit een huwelijksakte in Asch boven water zal komen, is de conclusie duidelijk: Daniel van Winssen en Elisabeth van Alphen zijn echtgenoten, wat ook haar aanwezigheid bij de doop van de naar haar man's vernoemde kleinkinderen en de vernoeming naar haar broer's moeder logisch maakt.

En dankzij het feit dat de Van Winssens blijkbaar een sterk geslacht zijn is voor die conclusie nog een bewijs te vinden, namelijk in de BS van Maurik in 1823. Daar wordt aangetekend dat op 25 april 1823 Gijsbert van Winssen, op 83-jarige leeftijd, weduwnaar van zijn op 3 maart 1823 in de gemeente Maurik (maar dat kan dus ook in het dorp Ravenswaaij of Rijswijk zijn) overleden, dan 82 jaar oude echtgenote Aaltje van Ingen, is overleden. De burens geven zijn overlijden aan. Zij weten dat Daniel van Winssen zijn vader was en Elisabeth diens vrouw, maar Elisabeth's patroniem of achternaam weten zij zich als burens niet te herinneren. Maar dat is voor mij genoeg. Gesteund door alle Elisabeth's die samen met vernoemde Daniel's in de familie van Daniel's zonen worden gevonden, is nu het “bewijs” wel geleverd. Daniel van Winssen vormde samen met Elisabeth van Alphen een in Asch wonend, rond 1738/1740 gehuwd echtpaar. Met drie, allen rond 1740 geboren zonen.

Samenvattend: Elisabeth van Alphen is een dochter van de in 1685 in Deil gedoopte Dirk Stevensz van Alphen [zie hierna], en trouwde tussen 1738 en eind 1739 met Daniel van Winssen. Daarmee is zij de moeder van de met Aaltje van Ingen gehuwde Gijsbert van Winssen. Die als neef van Geertje van Alphen op ruim 70-jarige leeftijd nog de kracht opbrengt om, komend vanaf Ravenswaaij naar Beusichem, daar getuige te zijn bij de geboorteaangifte van Gerrit Johannes van Alphen, de op 11 april 1812 geboren zoon van zijn achterneef Dirk van Alphen en diens echtgenote Johanna van Asch. Dat mag met recht een stevige familieband genoemd worden.

Is Dirk van Alphen soms in het gezin van Gijsbert van Winssen opgevoed? Dat zou de aanwezigheid van de dan met wat vrijheid “stiefvader” te noemen – ondertussen 72-jarige - Gijsbert bij de geboorteaangifte van Dirk's zoon in 1812 aanmerkelijk logischer maken. Gelet op de slechts marginale informatie die bij het begin van het onderzoek beschikbaar was is dit een essentiële veronderstelling. Die zal blijken in het vervolg nog aan waarde te winnen.

Maar er knaagt nu wel een nieuwe vraag:

Want het met de leeftijds- en huwelijksgegevens van de drie zonen min of meer op 1739/uiteindelijk 1740 vastgepinde huwelijk tussen Daniel van Winssen en Elisabeth rijst de vraag of Elisabeth nu een zus of mogelijk een stiefzus uit een eerder huwelijk van de in 1685 te Deil geboren Dirk Stevensz van Alphen is.

Aan die door het ontbreken van Asche doop- en huwelijksboeken gerezen twijfel liggen twee motieven ten grondslag. Ten eerste het vóór en na in de familie Van Alphen ontbreken van de naam Elisabeth, die – gelet op het jaar van haar huwelijk toch wel uiterlijk tegen of in 1720/1721 geboren moet zijn. En ten tweede het ruim een halve generatie tijdsverschil tussen de huwelijken van Steven (1756) en Elisabeth (1738/1739)

Niet onmogelijk voor een in 1756 gesloten huwelijk tussen een dan dertig à 35 jaar oude boerenknecht met een op 6 mei 1736 gedoopte Neeltje Verkuijl, maar gebrek aan bronnen moet geen reden zijn voor onverantwoord giswerk.

Te meer daar de bij de Van Alphen's ongebruikelijke namen Gijsbert, Rijk en Jan snel naar de Van Winssen kant lijken te wijzen, maar in deze streek door ontbrekende gegevens vermoedelijk niet eenvoudig tot het vinden van de ouders van Daniël van Winssen en de moeder van Elisabeth leiden.

De oudere generaties Van Alphen's uit Asch.

Het vervolgonderzoek naar de oudere generaties Van Alphen uit Asch verloopt succesvol. Want ook al wordt Steven's vader in Asch niet aangetroffen, in Deil gaat op 3 januari 1686 een Steven Dirksz van Alphen uit Asch met een zekere Trijntje Melis in ondertrouw. Welke Trijntje als ongehuwde moeder daar enkele maanden eerder haar zoon Dirk had laten dopen:

[HGA DTB Deil Doop 428/79] 27-9-1685: "Den selfde dito M. Trijntje Melis laten doopen haar K: in oneght verweckt bij Steven Dirksen en is genaamt Dirk"

En hoewel dit voorechtelijke kind formeel "in oneght is geteeld" geeft de naamgeving van de dopeling, en erkenning door de vader - zeker nu de naamgeving op traditionele wijze plaatsvindt naar vaders vader - voor de familie en de kerkangers overduidelijk aan dat er tussen de ouders een huwelijk zal volgen. Namelijk:

[HGA DTB Deil 428 Trouw] "1686 Den 3 Januarij hebben Steven Dircks van Alphen, Jonghman tot As end Trintje Melliss jonge dogter van Deijll versocht haere houwelicks proclamatie in dese onse kerke alhier".

Waarbij Steven tekent met "Steven Dirckse van Alp"; Trijntje tekent met een iets naar rechts gekanteld vierkant kruis, en de huwelijksgetuige met een overeenkomstig staand kruis, waaromheen door de koster of dominee de woorden "Dit is het + [handmerk] van grijtje Stevense" plaatst. Die ik maar beschouw als Dirk's in Deil wonende moeder of tante, omdat er tekenen zijn dat de omgeving van Deil en Ophemert de "oorsprong" vormt van zowel de katholieke als de protestantse tak van de Neder-Betuwse Van Alphen's.

Waar die in 1685 uit Asch afkomstige Steven Dirksz van Alphen dus (mogelijk van moederszijde) een grootvader Steven NN. zou hebben. En de al voor het huwelijk van zijn ouders gedoopte Dirk Stevensz wel eens de ontbrekende schakel kan zijn tussen zijn vader en de te Ravenswaaij gehuwde, achttiende eeuwse Steven.

En nu helpt opnieuw het lot een handje. Van de kerk in Asch zijn immers vanaf het tweede deel van de zeventiende eeuw tot rond 1810 de namen van het merendeel van de daar begraven inwoners bewaard gebleven.¹³⁾

En in die lijst uit Asch¹⁴⁾, die rond 1700 diverse Van Alphen's bevat, treft men reeds op 27 juli 1694 de onfortuinlijke Steven [Dirksz] van Alphen aan. Trijntje met hun kinderen, waaronder hun dochter "Adriaantgen" en hun oudste kind Dirk achterlatend. Waarna Adriaantgen helaas nog geen jaar later, op 20 juni 1695 ook te Asch begraven wordt.

Met als belangrijke conclusie dat de bij zijn vaders overlijden nog geen 9 jaar oud zijnde Dirk Stevens evenals zijn ouders (weer) in Asch is gaan wonen.

Vooreerst vervolg ik daarom de lijn Van Alphen, waarvan ik de gegevens kan aanvullen met het ondertussen gevonden begraven van de zojuist als bijna negenjarige te Asch ontmoette grootvader van Geertje van Alphen te Buren:

"Dirk van Alffen, op het Kerkhoff".¹⁵⁾ En al eerder wist ik dat Steven's dochter Geertje, na de naar vaders vader genoemde Dirk, ontegenzeggelijk naar vaders moeder vernoemd werd. Aangezien de moeder van Neeltje Verkuijl, Maria, in het gezin Van Alphen bij de doop 2 november 1766 als de latere, relatief jong gestorven vrouw van Bart Peterzen vernoemd is.

Zodat, - anders dan in een katholiek gezin - de naam van haar jongere zus Maaïke niet als een variant op Maria, maar als een aparte, afwijkende voornaam moet worden begrepen. Waarmee met de op 6 februari 1771 gedoopte Maaïke voor het eerst een naam van de zijde van vaders moeder in het zicht komt.

Met de cruciale vraag of de op 24 december 1769 gedoopte Arij naar moeders vader Arien Roelofs Verkuijl of naar de zijde van vaders moeder vernoemd is. Zo volgt het zoeken naar een moeder die, gelet op de regionale migratiepatronen, vermoedelijk in de zich van Beusichem tot Ingen/ Lienden en de van Deil/ Avezaten tot Echteld/IJzendoorn uitstreckende Betuwse regio òf in zuidoost Utrecht te vinden is. En te Erichem, evenals Asch niet alleen bestuurlijk maar ook qua vestiging en herkomst een satelliet van Buren, wordt in de combinatie Geertrui/Gerrie en Maaïke een resultaat gevonden.

13 - Na circa 1770 helaas zonder de namen van de buiten de Catharinakerk op het kerkhof begravenen.

14 - "Verzamelde begraafgegevens van de St. Catherinakerk te Asch", opgenomen in de Mededelingen van de Historische Kring West-Betuwe, 24e jg. Nr. 3, december 1996, blz. 34 e.v. In welke lijst ook een op 21 november 1703 begraven Aart Sandersz van Alphen, hetgeen qua naamgeving een helder verband met Steven Dirksz vertoont. En in deze en volgende jaren kinderen van ene Hendrik van Alphen.

15 - HGA DTB Buren Begraven 1757: 15-6-1757 "Dirk van Alffen, op 't Kerkhoff".

Dat desgewenst ook nog voldoet aan de mogelijke vernoeming van de in het gezin van Steven Dirksz van Alphen net vóór Maaïke geboren Arij.

In Erichem gaan namelijk in 26 maart 1699 Arien Janse van Grootvelt, “JM van Maurijk” (met aldaar herkenbaar voorgeslacht) en Maaïke Derksen van Hoeven, “JD van Erichem” in ondertrouw, “met attestatie uijt Beusichem en Maurijk”.¹⁶

Arien en Maaïke laten (als 3^e kind) te Erichem op 22 juli 1703 een dochter Geertje dopen. Hoewel er geen huwelijk van deze Geertje Ariens van Grootvelt te Erichem is geregistreerd, laat staan een huwelijk met Dirk Stevensz van Alphen, is zij dan op te vatten als Stevens moeder en als zodanig in diens dochtersnaam Geertje vernoemd.

En een te Echteld op 1 oktober 1830 overleden - dus rond 1742 geboren - dame van 88 jaar, Gerritje van Winsen, ouders en doopplaats onbekend, blijkt ten zuiden van de Waal geboren. En kan daarmee niet worden aangezien voor een rond 1742 geboren dochter van Daniël van Winssen. En dus ook niet als een via Elisabeth van Alphen naar de hiervoor genoemde Geertje Ariens van Grootvelt zijn vernoemd. Hetgeen alles bij elkaar, evenals het in het nageslacht van Steven Dirksz van Alphen niet voorkomen van de naam Elisabeth, het ten tweede male trouwen van Dirk Stevensz van Alphen bevestigt. Waarmee Steven Dirksz van Alphen het kind wordt van Dirk Stevensz tweede vrouw, Geertje Ariens van Grootvelt. Waarmee ook het verschil in huwelijksjaar en vermoedelijk geboortjaar tussen Steven, als eerste zoon uit het huwelijk van diens ouders en het huwelijksjaar van Elisabeth verklaard is. Overigens zonder nog te begrijpen waar de naam van Elisabeth vandaan komt, gelijk ook de vernoeming van Daniëls zonen Gijsbert, Jan en Rijk vragen oproept. Samengevat: Dirk Stevensz van Alphen, gedoopt te Deil op 27 september 1685, begraven te Buren in 1757,

huwt I tussen 1710 en 1720 NN, uit welk huwelijk een dochter Elisabeth, gehuwd met Daniel van Winssen.

huwt II (gelet op haar doop op 22 juli 1703 te Erichem) niet voor 1720/1723 (niet te Erichem of Buren) Geertje Arijsse van Grootvelt, dochter van Arien Janse van Grootvelt en Maaïke Derksen Jansz van Hoeven. Uit welk tweede huwelijk Stevens Dirksz van Alphen als eerste zoon wordt geboren.

16 - Maaïke's vader is niet onder zijn achternaam, maar wel vanaf circa 1675 in de doopboeken van Erichem als Dirk Jans zonder familienaam te vinden, zoals een aantal erna wel met Maaïkes achternaam genoemde, te Erichem gedoopte en getrouwde zonen en dochters van hem bewijzen.

Dit leidt tot de partiële kwartierstaat van Geertjes zoon Dirk van Alphen (KB = Kwartierstaat bekend; # = persoon nog onzeker; &: noot inzake “Lijsbeth”)

Het voorgeslacht aan de kant van de op 6 mei 1736 te Ravenswaaij gedoopte grootmoeder Neeltje Verkuijl behoeft ik hierbij niet te vermelden, aangezien haar vader Arien Verkuijl voorkomt in de Karel de Grote-reeks 2. Terwijl er verder m.b.t. moeders zijde voldoende bekend is over de Van Essevelt's. Zo ook m.b.t. Timmer en Van Asch.

- 1 Dirk van Alphen (* Amsterdam november 1791 – Beusichem 1-9-1875) huwt in 1811 Johanna van Asch (* Ravenswaaij 7-3-1793, overl. Beusichem 23-8-1836), dr. van Jan Jansz van Asch [KB] en Willemijntje Timmer [KB]
Uit welk huwelijk één kind, Gerrit Johannes, geboren Rijswijk 11-4-1812.
- 2# Rijk van Geijtenbeek (d. Zoelen 28-8-1757 – Utrecht 23-6-1820 [KB])
- OT Amsterdam 17-4-1789 Adriana Christina Berger;
- heeft rond 1790/1791 een nog nader te bewijzen relatie met
- 3 Geertrui (Geertje) van Alphen (* Asch 23-1-1763 – Vreeswijk 7-5-1820);
Zij huwt Vreeswijk 4-2-1805 Dirk de Kruijff (d. Buren 10-5-1757 – Vreeswijk 9-11-1842), uit welke relatie dochter Geertje (* Amsterdam 23-3-1798 Vreeswijk 3-10-1829), geëcht bij het ouderlijk huwelijk.
- 6 Steven Dirksz van Alphen (Asch ca. 1725 – Asch na 1791)
huwt Ravenswaaij 23-5-1756
- 7 Neeltje Ariens Verkuijl (d. Ravenswaaij 6-5-1736 – Asch 12-6-1816 [KB])
- 12 Dirk Stevensz van Alphen (d. Deil 1-9-1685 – Buren, begraven 1757)
huwt I tussen 1715 en ca. 1719 NN, uit welk huwelijk dochter Elizabeth [&]
huwt II tussen 1722 en 1725
- 13 Geertje Arijssen van Grootveld (d. Erichem 22-7-1703 – Asch vóór 1757)
- 24 Steven Dirksz van Alphen (* Deil, won. Asch 1685 – begraven Asch 27-7-1694)
OT Deil 3-1-1686, met als getuige Grijtje Stevens (mogelijk zijn moeder),
- 25 Trijntje Melis (d. Deil 16-2-1666 – overleden na 1704 te Asch of Buren)
- 26 Arij Janse van Grootvelt, * Maurik, wonend Erichem, OT aldaar 26-3-1699
- 27 Maaïken Derksen [Jansz] van Hoeven, wonend te Erichem
- 48 Dirk van Alphen, wonend te Deil, huwt omstreeks rond 1650/1660
- 49 NN. (vermoedelijk Grietje) Stevens (* Deil - overl. na september 1685)
- 50 Amelis Gerritsz (* Deil), rond 1655 – 1660 gehuwd met
- 51 IJcken Claesz (n.a.v. huwelijk van haar zus Maijcke verm. * Ophemert)
- 54 Dirk Jans, sinds ca. 1675 wonend te Erichem, vermoedelijk van Maurik.
- 100 Gherit Melisz, wonend te Deil, tussen 1636 en 1646 aldaar vermeld als pachter van 2 morgen land, genaamd De Regulier [Bron: tijdschrift NGV-Betuwe, 2000-2, blz. 28, artikel van R.H.C. van Maanen]

& - Ik vermoed haar moeders afkomst uit één der dorpen langs de Rijn, Maurik, Lienden, enz. De naam Elisabeth komt o.a. in de families Van Luttermant, van Essevelt en De Vree (idem te Zoelen) regelmatig voor. Wie o wie?

Resumerend. Kinderen van Steven van Alphen en Neeltje Verkuijl, inclusief vernoemingen, na aanvulling met de in Ravenswaaij gedoopte Dirk: Dirkje Verkuijl, na de doop van de jong overleden Gerrigje alleen als doopgetuige aanwezig bij de naar haar overleden moeder vernoemde kinderen. De in Amsterdam in 1791 optredende getuigen onderstreept.

<u>Dirk</u>	vv	6-2-1757	te Ravenswaaij; geen getuigen beschreven.
Gerrigje	vm	4-5-1760	getuige Dirckje Verkuijl, [bij ontstentenis van Maria Joosten v. Essevelt, mm, traditionele doopgetuige bij eerste dochter] [NB. HGA-afschrift meldt 1 mei]
Geertje	vm	23-1-1763	getuige Elisabeth van Alphen, vaders (stief?)zuster.
Marius	mm	...-1765	mogelijk jong overleden; zie Maria; vernoemd wegens het overlijden van Neeltjes moeder, Maria Joosten van Essevelt; > getuige Dirkje Verkuijl.
<u>Maria</u>	mm	2-11-1766	getuige Dirkje Verkuijl; Maria huwt 21-2-1796 te Asch Bart Peterzen. <u>Maria overlijdt vóór 3-3-1799</u> , (mogelijk al 1796/97) als Bart Peterzen te Ravenswaaij met "Paulina La Polder" [Laponder] trouwt.
Arij	mv	24-12-1769	getuige Grietje Prinse
Maijke	vmm	6-2-1771	getuige Trui Buijs; Maijke huwt vóór 1800 Teunis Gerritsz van Lingen uit Schalkwijk; zij overlijdt op 16-11-1853 als zijn weduwe te Vreeswijk.
Roelof	mvv	17-7-1774	getuige Dirkje van der Linden [Roelof ook de naam van Neeltje Verkuijl's oudste broer] Overlijdt, Zoelmond, 9 mei 1829; gehuwd met Dientje Visscher.
Dirkje	mz	27-4-1777	geen doopgetuige genoteerd. Overleden: gemeente Buren (Asch) op 27 juli 1839. Gehuwd met Johannes van Zetten te Asch, 27 nov. 1808.

En zo kan tenslotte geconcludeerd worden dat in principe de zoektocht naar Dirk's moeder ten einde komt. Maar nog geen antwoord is gegeven op de vraag naar haar verdere levensloop, en haar eventuele latere contacten met haar zoon. Terwijl er in formele zin, ondanks mijn reconstructie, nog steeds een gedocumenteerd bewijs ontbreekt voor de biologische moeder-zoon-relatie.

Wordt vervolgd in de volgende Aqua Vitae's : Deel 2, Rijk, de zoektocht naar de "Amsterdamse" vader van Dirk van Alphen.

Als u al antwoorden of suggesties heeft graag aan: jvoorberg@hotmail.com

Gebruikte afkortingen:

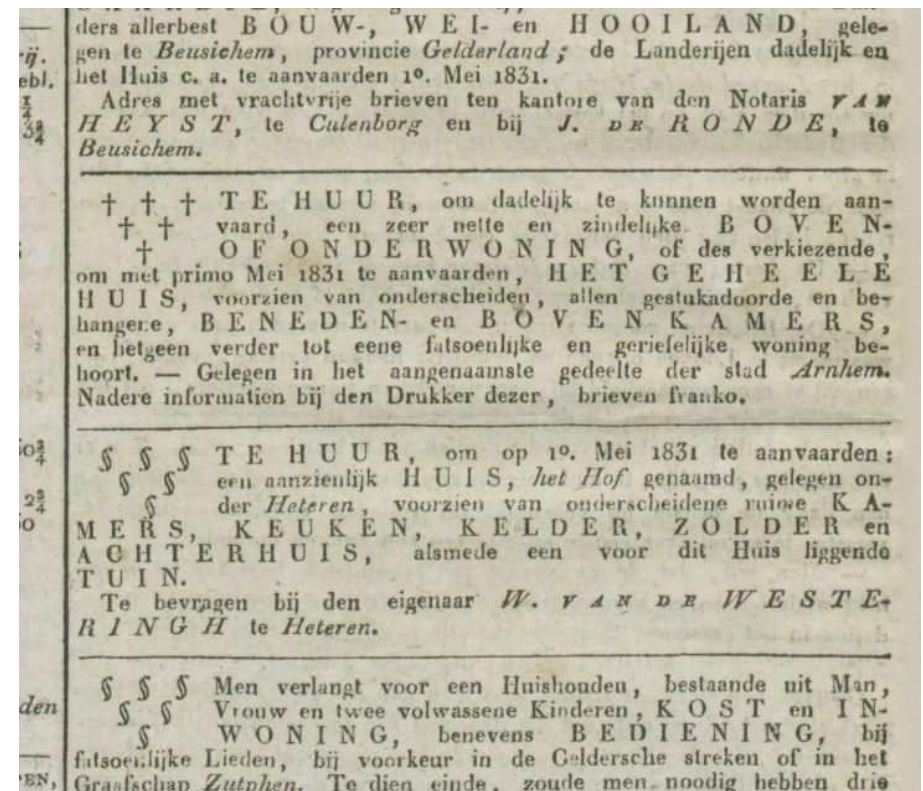
HGA Het Gelders Archief
GAA Gemeentearchief Amsterdam

Wat een advertentie uit 1831 teweegbracht voor de bewoningsgeschiedenis van drie boerderijen in Heteren

W. van de Westeringh

Voorwoord

Een advertentie in de Arnheemsche Courant uit 1831¹⁾ die ik via "kranten.kb.nl" tegenkwam, bracht heel wat teweeg voor mijn gegevens m.b.t. de bewoningsgeschiedenis van drie boerderijen in Heteren. Te weten: "t Hoff" of "Het Hoff", "De Steeg" en "De Boterhoek". De adverteerder had direct of indirect met deze drie boerderijen te maken. Waarom plaatste hij die advertentie?

Arnheemsche Courant 22-01-1831

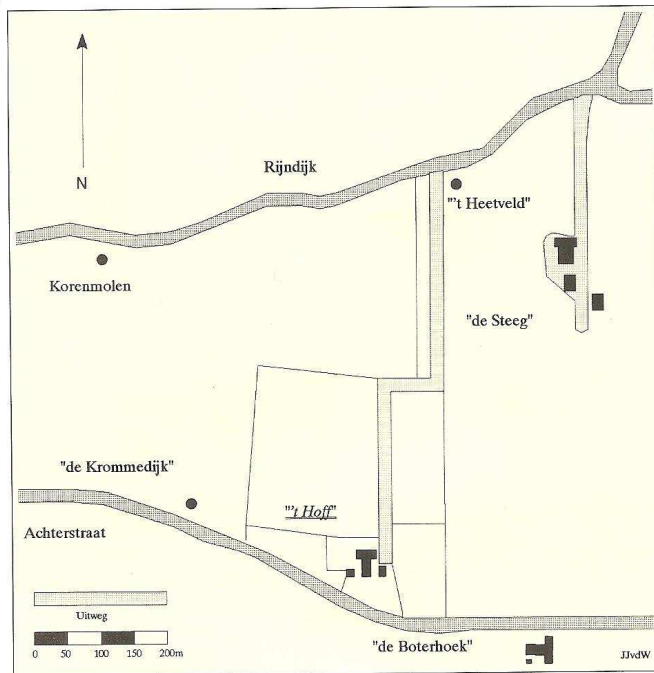
De adverteerder

De adverteerder W. (= Wouter) van de Westeringh was een zoon van Gerrit van de Westeringh en Naleke Speijers^{2,3}. Gerrit trouwde op 12-4-1753 met Naleke en trok in bij zijn schoonouders Hendrik Speijers en Hendrina Sanders op "'t Hoff"⁴. Wouter was het enige kind van Gerrit en Naleke, nadat vijf broertjes en zusjes jong overleden waren.

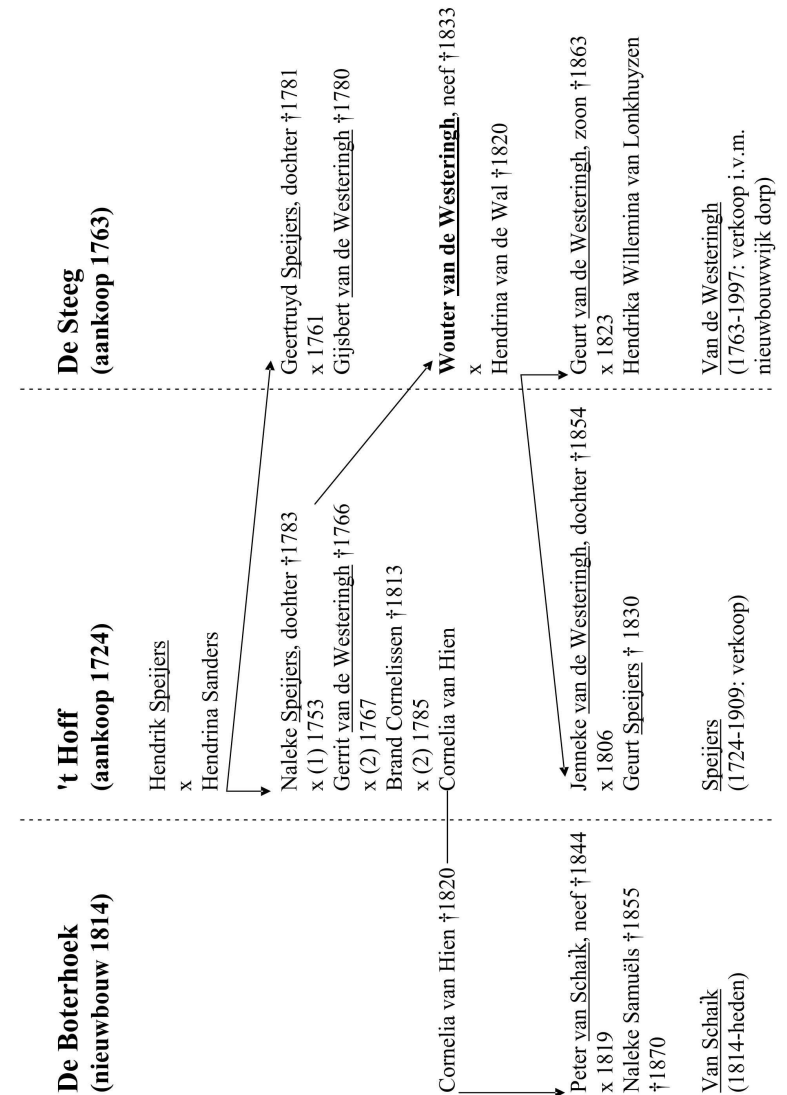
Wouter trouwde op 10-5-1778 met Hendrina van de Wal. Zij gingen wonen bij hun oom en tante Gijsbert van de Westeringh en Geertrui Speijers, die kinderloos waren. Gijsbert had in 1763 een boerderij gekocht, die later de naam "De Steeg" is gaan dragen. Wouter en Hendrina erfden deze boerderij.

Wouter's vader Gerrit van de Westeringh overleed in 1766 en zijn weduwe Naleke Speijers hertrouwde het volgende jaar op 30-8-1767 met Brand Cornelissen. Naleke overleed in 1783 aan de "rode loop"⁵. Brand had het vruchtgebruik van "'t Hoff". Hij hertrouwde op 16-5-1785 met Cornelia van Hien.

Toen Brand Cornelissen op 10-1-1813 overleed, eindigde het vruchtgebruik van "Het Hoff". Dat wil zeggen dat Cornelia van Hien na enige tijd wel "Het Hoff" zal hebben moeten verlaten. En met Cornelia van Hien komen we dan terecht bij de derde boerderij, de boerderij die later de naam "De Boterhoek" heeft gekregen.

Situatieschets (vóór de oorlog)

Een aantal gebeurtenissen valt samen omstreeks 1813-14 en die zullen ongetwijfeld met elkaar samengehangen hebben.

"De Boterhoek" (ná verbouwing 1925)

Brand Cornelissen en Cornelia van Hien en "De Boterhoek"

Brand Cornelissen bezat door vererving een hofstede en land schuin tegenover "'t Hoff" aan de overzijde van de straat. Waarschijnlijk besloten zij een nieuwe, grotere, boerderij te bouwen naast de hofstede. Maar Brand overleed in 1813, zodat in 1814 in de voorste moerbalk op de deel van de nieuwe boerderij de volgende inscriptie ingekerfd werd: CVH ANNO1814.

Maar er vond meer plaats in 1813-14.

"Het Hoff" (vóór verwoesting 1944/45; foto 1921; K. Uilkema, SHBO)

Jan Jelis van de Westeringh en "'t Hoff"

Zoals in het vorige onderdeel al gezegd is, woonde Wouter van de Westeringh op de nabij gelegen boerderij "De Steeg". Wouter en Hendrina hadden van zijn ouders "'t Hoff" geërfd. Zij hadden een groot gezin. In de tijd dat de hier beschreven gebeurtenissen speelden, was hun oudste zoon Gerrit al getrouwd (1802) en in Driel gaan wonen.

Hun tweede zoon Jan Jelis trouwde op 20-4-1814 met Hermijntje Jacobs uit Herveld. In Heteren werden hun 7 kinderen geboren. In het voorjaar van 1831 verhuisden zij naar Herveld naar de boerderij van haar ouders, genaamd "De Merkenhorst"⁶⁾. Tot 2005 heeft de familie Van de Westeringh op "De Merkenhorst" gewoond, derhalve ongeveer 175 jaar lang.

Dat zijn vader in 1831 het woonhuis van "'t Hoff" te huur aanbood, moet hiermee wel samenhangen. Anders was er waarschijnlijk wel een ander kind van Wouter gaan wonen en had hij het woonhuis niet hoeven te verhuren.

Wouter van de Westeringh en “De Steeg”

Wouter van de Westeringh en Hendrina van de Wal woonden op “De Steeg”. Wouter overleed op 9-7-1833; Hendrina was al op 27-4-1820 overleden. Van hun 11 kinderen trouwden er 7 en 4 stierven er jong. Hun zonen zwermden uit en gingen boeren op boerderijen in Heteren en omgeving: Gerrit in Driel, Jan Jelis in Heteren, later Herveld, Derk in Valburg, Geurt in Heteren op “De Steeg” en Hendrik eveneens in Heteren op een boerderij in het dorp.

“De Steeg” (foto 09-09-1907)

De drie boerderijen

Na het overlijden van Wouter van de Westeringh in 1833 erfde zijn dochter Jenneke “t Hoff”. Zij was op 12-11-1806 getrouwd met Geurt Speijers. Of zij op “t Hoff” gewoond hebben, is niet duidelijk, gelet op het feit dat Brand Cornelissen tot 1813 toen hij overleed, het vruchtgebruik had. Door verdere vererving in de familie Speijers en vervolgens de aangehuwde (1833) familie Smids uit Elden bleef “t Hoff” steeds in de familie. In 1724 hadden Hendrik Speijers en Hendrina Sanders “t Hoff” gekocht, in 1909 werd de boerderij verkocht. Dat betekent dat “t Hoff” 185 jaar in bezit van de familie Speijers, later Smids geweest is. De boerderij werd in 1944/45 tengevolge van oorlogsgeweld verwoest. Volgens bouwhistorisch onderzoek (1921) zou de boerderij

omstreeks 1760 verbouwd/gebouwd zijn, d.w.z. ten tijde van Gerrit van de Westeringh en Naleke Speijers.

Na het overlijden van Wouter van de Westeringh in 1833 erfde zijn zoon Geurt “De Steeg”. Hij was op 29-4-1823 getrouwd met Hendrika Willemina van Lonkhuyzen. Door vererving bleef “De Steeg” tot 1997 in bezit van de familie Van de Westeringh. In dat jaar werd de boerderij verkocht aan de gemeente Heteren t.b.v. de bouw van een nieuwe woonwijk. Het geslacht Van de Westeringh heeft 234 jaar lang --- acht generaties --- op “De Steeg” gewoond en gewerkt.

Enige jaren geleden is de boerderij grondig gerestaureerd.

Na het overlijden van Wouter’s stiefvader Brand Cornelissen in 1813 bouwde Cornelia van Hien met wie Brand hertrouwd was, een nieuwe boerderij. Op die boerderij kwam Peter van Schaik wonen. Peter trouwde op 17-3-1819 met Naleke Samuëls. Cornelia van Hien was in 1787 getuige geweest bij de doop van Peter in Dodewaard. Peters moeder Petronella Sanders was een halfzuster van Cornelia. Het lijkt niet onlogisch dat Peter in elk geval na zijn trouwen bij zijn tante op “De Boterhoek” is gaan wonen, misschien al wel sinds de bouw in 1814. Hij woonde al langer in Heteren, want in 1811 werd hij lidmaat in Heteren. Cornelia van Hien overleed op 7-5-1820. Het geslacht Van Schaik woont nog steeds op “De Boterhoek”, dat wil zeggen dus al ruim 190 jaar lang. De jonge kinderen van de huidige boer zijn de 7-de generatie Van Schaik die op “De Boterhoek” wonen.⁷⁾

De bovenverdieping van het woonhuis is in het begin van de 20ste eeuw (1925) verbouwd en opgetrokken.

Slotwoord

De advertentie uit 1831 waarin het woonhuis van “t Hoff” te huur aangeboden werd, heeft op de bewoningsgeschiedenis van de drie boerderijen nieuw licht geworpen. Hierdoor moesten sommige gegevens veranderd worden en konden andere toegevoegd worden.

Maar belangrijker en interessanter is dat de vermoedelijke samenhang tussen een aantal gebeurtenissen vastgesteld kon worden. Zoiets zorgt voor de “aankleding” van de stamboom!

Bronnen.

- 1 Arnhemsche Courant: 15, 18 en 22 januari 1831.
- 2 Het Betuwse geslacht Van de Westeringh. In: Gens Nostra, 36, 9, (1981), 273 – 286.
- 3 Het Over-Betuwse geslacht Speijers. In: Aqua Vitae, 9, 1, (2006), 29 – 40.
- 4 Boerderij “t Hoff” te Heteren 1406 – 1945. In: Tabula Batavorum, 15, 2, (1997), 44 – 48.
- 5 De rode loop of dysenterie in het schoutambt Heteren 1783. In: Aqua Vitae, 6, 2, (2003), 6 – 11.
- 6 Merkenhorst te Herveld. In: Nieuwsbrief HKK&O, 21, 2, (2003), 20 – 21.
- 7 Beknopt overzicht van het geslacht Van Schaik van “de Boterhoek” te Heteren en het voorgeslacht. Eigen gegevens (1982), aangevuld met latere gegevens.

Ongekende mogelijkheden voor genealogen bij het Streekarchief Bommelerwaard

J.J.A. Buylinckx, streekarchivaris Bommelerwaard

Het Streekarchief Bommelerwaard heeft recentelijk enkele belangrijke stappen gezet in de serviceverlening voor genealogen.

Het project waarbij alle primaire genealogische bronnen werden gedigitaliseerd en geïndexeerd, kwam gereed. Het betreft:

- Bevolkingsregisters (1810-1940), inclusief de hulpresters (De vestigings- en vertrekregisters zijn alleen digitaal door te bladeren en niet geïndexeerd).
- De openbare akten van de burgerlijke stand (geboorten 1811-1910; huwelijken 1811-1935 en overlijdens 1811-1960). Jaarlijks wordt weer een jaar van alle drie de soorten akten openbaar en toegankelijk via de site.
- De doop-, trouw- en begraafregisters (DTB) van vóór 1811. Als extra service in een tijd dat steeds meer onderzoekers moeite hebben met het lezen van oud schrift is bovendien de indexatie van de oudere registers en de registers in het Latijn vrijwel geheel voorzien van transcripties van de inschrijvingen! De afgelopen jaren heeft de dienst bovendien nog tientallen DTB-registers die eerder niet zo gemakkelijk bereikbaar waren voor genealogen geleend van kerkgenootschappen en het Bisschoppelijk Archief in Den Bosch en ze ook verwerkt in dit systeem. Daarnaast zijn ook de burgerlijke huwelijken uit de oud-rechterlijke archieven en de begraafinschrijvingen in kerkrekeningen gescand en in het systeem verwerkt.

Tijdens een feestelijke bijeenkomst met alle medewerkers en vrijwilligers, die aan dit project hebben meegewerkt, werd op 16 november 2011 een nieuwe website gelanceerd (www.streekarchiefbommelerwaard.nl) waardoor onderzoekers hopelijk nog gemakkelijker van al dat moois gebruik kunnen maken. Er kan gratis door de digitale registers worden gebladerd en er kan op naam in gezocht worden. De scans kunnen worden gedownload en voor eigen gebruik geprint. De dienst is de eerste archiefinstelling in Nederland die al deze bronnen op deze wijze ter beschikking stelt en daar zijn we trots op.

Natuurlijk blijft er nog wel wat te wensen over. De lidmatenregisters zijn al wel gedigitaliseerd en door te bladeren op de site, maar we zouden ze graag ook indexeren. Dat kan niet gerealiseerd worden zonder hulp van vrijwilligers en die hulp is momenteel niet voldoende beschikbaar.

Binnen enkele maanden zullen er nog enkele ontwikkelingen plaatsvinden die voor genealogen interessant zijn. De belangrijkste:

- De persoonskaarten en archiefkaarten over de periode 1938-1994 komen gedigitaliseerd en geïndexeerd op de website beschikbaar met dien verstande dat om privacyredenen alleen die kaarten openbaar en dus te bekijken zijn van personen die meer dan 20 jaar geleden zijn overleden of – als op de kaart geen overlijdensdatum is genoteerd – die meer dan 120 jaar geleden zijn geboren. Als in die laatste gevallen een onderzoeker aan kan tonen dat de betreffende persoon inmiddels is overleden, zal die overlijdensdatum op verzoek worden ingevoerd en geldt voortaan de eerste termijn (20 jaar na overlijden). Een dynamisch systeem dus waardoor elk jaar weer meer kaarten ter beschikking komen.
- De zogenaamde geloftesignaten van de drie belangrijkste rechtbanken in de Bommelerwaard, de schepbank van Zaltbommel en de Hoge Banken van Zuilichem en Driel, zijn gedigitaliseerd en komen op de website ter inzage. Ze zijn dan doorbladerbaar maar niet geïndexeerd.

Afdeling Betuwe op Twitter

J. Kuijntjes

Zoals u in Gens Nostra 10/11 van oktober november 2011 al heeft kunnen lezen, verstuurt de NGV ook berichten via Twitter. Uiteraard blijft de afdeling Betuwe hier niet bij achter. Ook wij hebben een twitteraccount. Dit is NGV_BET. U kunt zich, als u een twitteraccount heeft, hierop abonneren. Als u dat niet heeft maar toch de mededelingen wilt zien kan dat ook. Ga dan naar: https://twitter.com/NGV_BET Wanneer daar aanleiding toe is wordt er een tweet (bericht) geplaatst. In de week voor een bijeenkomst wordt er een automatische tweet gemaakt vanuit de agenda van de NGV.

Afzender
NGV afdeling Betuwe
De Hennepe 443
4003 BE Tiel

PostNL
Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas